

Bandera Roja. Política de masses i mobilització social (1968-1974)

Josep Maria Solé Soldevila

1. Una proposta política centrada en la lluita de masses

La idea plantejada per una sèrie de militants comunistes catalans d'organitzar un projecte polític en forma de periòdic que es volia "*el órgano de expresión, de reflexión, de un conjunto de núcleos comunistas [...] el lugar donde se elabore políticamente la experiencia de cada uno de estos núcleos para facilitar el trabajo posterior de éstos*"¹ va començar a ordir-se entre setembre i octubre de 1968. El periòdic prendria el nom de *Bandera Roja* i la seva presentació pública, la publicació del primer número, va esdevenir-se el més següent. Tot plegat es desenvolupava doncs en una cronologia molt propera als fets de Maig de París, una coincidència en el temps gens casual. Alguns dels seus impulsors més destacats havien viscut aquells esdeveniments i sembla raonable pensar que els futurs militants de *Bandera Roja* s'haguessin imbuït de l'aroma dels avalots del Barri Llatí que, segons descriu un dels seus fundadors, Jordi Solé Tura, "havíem interpretat [...] com l'acte final d'una determinada esquerra i l'acte inicial d'una esquerra renovada"² de la qual *Bandera Roja* volia ser-ne una expressió més. Una expressió d'esquerra renovada que, això sí, es declararia fidel a "*los principios del marxismo-leninismo, del movimiento obrero y popular revolucionario*"³ amanits amb influències d'un maoisme aleshores molt en voga.

1. *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, p. 1.

2. Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 301.

En fer menció als fets de Maig de París de 1968 ens referim, és clar, al que efectivament va succeir a la capital francesa durant aquell encès mes com a punt culminant d'un conjunt de malestars i protestes més o menys singulars. Però no només. Prenem també aquell Maig francès com a desllorigador i posterior símbol de tota una sèrie d'altres explosions socials i polítiques que abans i després s'anirien escampant arreu del planeta. Es podria considerar, això sí, el pic d'aquesta revolta global que, abans als EUA, a Alemanya o a Holanda, i posteriorment a Itàlia, a Mèxic o al Japó, havia tret al carrer milers de joves contra la societat capitalista. En el llibre que sobre el Maig francès va escriure l'historiador i militant primerenc de Bandera Roja José María Vidal Villa en complir-se deu anys dels esdeveniments hi sostenia que, malgrat les particularitats de cada cas, els joves havien sortit arreu *"con un mismo objetivo: rebelión contra el poder burgués y desautorización y denuncia de los partidos pretendidamente revolucionarios"*⁴. Aquest era, de fet, el missatge que expressava salvatgement la pintada que sobre un quadro d'una Sorbona ocupada per estudiants anunciava que *"La humanidad será feliz el día en que el último de los burócratas habrá sido colgado con las tripas del último de los capitalistas"*⁵.

Les raons que havien dut a aquelles desenes de persones a la creació d'un nou instrument per a la lluita política que tenia com a objectiu primer -ho veurem immediatament- promoure el treball de masses, tenien a veure amb el fet que, tot i l'existència tant a Barcelona com a Catalunya d'*"embriones de organizaciones de masas [...] en el marco de las cuales se pueden crear o desarrollar plataformas de trabajo de masa revolucionario [...] los núcleos políticos existentes para desarrollar estas tareas*

3. *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, p. 3.

4. Vidal Villa, José María; *Mayo '68. París fue una fiesta*. Editorial 5. Bruguera, Barcelona, 1978, p. 112.

5. *Ibídem*, p. 10.

*son tan débiles que no representa ninguna ventaja el integrarse en ellos*⁶. A més, dimensions a banda, d'aquests embrions no en compartien ni les seves línies d'actuació general, "reformista los "democráticos", *aventurista los ultras de la dictadura del proletariado*⁷", ni els mètodes, "*parlamentarios o gritos en el desierto*⁸".

Des de l'inici de Bandera Roja la reflexió al voltant del treball de masses va esdevenir central. Si l'editorial del primer número servia per explicar qui eren i què volien a la curta aquests nounats col·lectius comunistes agrupats al voltant del periòdic, al segon ja exposava com volien fer-ho. El títol era prou explícit: "*Nosotros estamos por la línea de masas*⁹". S'hi explicava que "*Los militantes revolucionarios deben inserirse en las masas, promover su lucha y su organización y crear progresivamente en el curso de las acciones, una dirección revolucionaria*¹⁰", una tasca que calia fer basant-se en el principi maoista:

*"Partir de las masas para volver a las masas. Es decir, reunir las ideas de las masas, fruto de su experiencia, que se encuentran dispersas y no sistematizadas y una vez generalizadas y sistematizadas mediante un análisis marxista-leninista, devolverlas a las masas mediante la propaganda y la explicación, de modo que las hagan suyas y las traduzcan en acción. Luego, en el curso de la acción, comprobar la validez de estas ideas*¹¹".

Ara bé, si aquesta era la teoria general, calia mirar com s'adaptava a un espai i temps de manca de llibertats i on "*las*

6. *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, p. 2.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*.

9. "*Nosotros estamos por la línea de masas*" dins *Bandera Roja*, nº 2, desembre de 1968, pp. 1-3.

10. *Ibidem*, p. 1.

11. *Ibidem*.

*organizaciones de masas son casi inexistentes o muy embrionarias*¹². La prioritat, s'afirmava, havia de ser l'organització i la mobilització als llocs de treball partint pràcticament des de zero, és a dir, constituint una plataforma d'agitació i propaganda –prèvia inclús a qualsevol embrió d'organització de masses- junt als obrers més decidits amb l'objectiu d'analitzar les condicions i necessitats dels treballadors, el pas previ a construir una sèrie de demandes que caldria fer arribar al conjunt de la plantilla mitjançant octavetes, fulls interns, pintades, discussions... Tot plegat, a més, caldria saber-ho combinar amb l'exposició de plantejaments de tipus general. Aquesta primera plataforma de treballadors no havia d'actuar com si es tractés d'una cèl·lula comunista de partit perquè, encara que era cert que aquesta línia de treball podia ser qualificada de *“reformista y pacifista*¹³”, el primordial en aquells moments era la mobilització de les masses, i això era impossible d'aconseguir plantejant objectius abstractes i generals més o menys revolucionaris. Les organitzacions de classe només podien fructificar si es treballava colze a colze amb les masses, encara que calia anar posant també l'accent en la necessitat de lluitar per les reivindicacions de caràcter més general per a poder satisfer justament les més immediates. Seria d'aquest treball d'on podria sortir un *“grupo dirigente, ligado a las masas y salido de sus acciones revolucionarias*¹⁴”. Finalment, s'advertia que el caràcter revolucionari o reformista de les organitzacions de masses no depenia tant de la radicalitat que poguessin transmetre les seves declaracions polítiques com del mètode triat per determinar els objectius i dels instruments de lluita emprats per assolir-los:

“De unas acciones en las que se emplean formas de lucha pacifistas y parlamentarias saldrán unas organizaciones

12. *Ibidem.*

13. *Ibidem.*

14. *Ibidem*, p. 2.

reformistas que no pasarán nunca de la etapa corporativista y que acabarán burocratizándose y convirtiéndose en instrumentos de integración y de freno de la lucha de clases. De unas acciones en las que no se admite la autoridad de la patronal y sus sicarios, en las que los trabajadores aprenden que sólo por la violencia de las masas el patrono tiene que ceder y que nada debe esperarse de su “buena voluntad”, nacerán unas organizaciones revolucionarias capaces de asumir niveles políticos más altos y tareas más importantes dentro del conjunto del movimiento revolucionario encaminado a la toma del poder¹⁵.”

Tot i que, com acabem d'observar, *Bandera Roja* assenyalava com a prioritari el desenvolupament de la lluita de masses en l'àmbit de la fàbrica, encara segons el seu criteri un altre àmbit havia de ser també abordat en aquests termes: el barri, del qual havia d'emergir el Moviment Popular¹⁶. De fet, ja al primer número del periòdic l'havien posat al centre del taulell mitjançant la publicació de l'article "Tareas políticas en el barrio¹⁷". Aquesta tria, que podia semblar insòlita pel fet d'arrabassar protagonisme a la fàbrica, no és pas fruit de l'atzar sinó d'una decisió meditada, la responsabilitat de la qual recau fonamentalment en Jordi Borja, encara que no s'hauria de menystenir la influència que hi hagués pogut tenir el sociòleg i també militant de *Bandera* Manuel Castells. El geògraf barceloní havia tornat a casa el juliol d'aquell any després de voltar un temps per Europa, on havia tingut relació amb organitzacions comunistes bàsicament franceses i italianes,

15. *Ibidem*, pp. 2-3.

16. *Bandera Roja* va ser present també en d'altres espais, significativament l'Universitari, on va arribar a tenir molta ascendència, però no només (Mestres, Batxillers, Joves). Ara bé, els dos àmbits que es contemplaven com a preferents pel desplegament de la lluita de masses van ser la fàbrica i el barri.

17. "Tareas políticas en el barrio" dins *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, pp. 4-5.

“con una pequeña teoría bajo el brazo que se tradujo luego, bien o mal, en términos prácticos en forma de documentos de trabajo político y también en términos intelectuales o académicos en artículos en revistas especializadas en los años siguientes¹⁸”.

A “Tareas políticas en el barrio” s’hi presentava l’esquelet sobre el qual Bandera Roja volia bastir el seu projecte de Moviment Popular. Com que el barri o, millor dit, els barris, no són socialment homogenis, una de les primeres reflexions que calia fer-se era: quines aliances havia d’establir la classe treballadora en la seva lluita per l’emancipació amb els altres sectors socials amb qui compartia lloc de residència, és a dir, carrer? Perquè si ja *“desde los primeros embriones de organización política en los barrios, debe cuidarse la importancia política y organizativa que debe [sic] jugar el trabajo de agitación y propaganda en las fábricas¹⁹”* –apareix ja aquí la que probablement és la principal característica de Bandera Roja: l’estreta relació entre lluita al barri i lluita a la fàbrica que podríem resumir en l’aposta per unes Comissions Obreres de Sector que veurem amb una mica més de detall més endavant— no es podien tampoc negligir les *“posibilidades concretas de agitación y movilización a través de las necesidades asistenciales del barrio²⁰”*.

Les tasques que calia desplegar-hi se sintetitzaven en cinc, la primera de les quals era l’anàlisi de les condicions econòmiques i socials del barri centrada en tres àmbits: les fàbriques més rellevants i les condicions amb què s’hi treballava; l’estat dels serveis socials elementals (sanitat,

18. Borja, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos: claves para interpretar las contradicciones de la ciudad actual*. Tesi doctoral no publicada, 2012, p. 42.

19. “Tareas políticas en el barrio” dins *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, p. 4.

20. *Ibidem*.

ensenyament, habitatge...) que en els barris d'extracció obrera podien ser motiu d'esperó per a l'agitació i l'organització; i les organitzacions o embrions d'organització que s'ocupaven d'àmbits diversos com ara les Comissions de Mestres, les Comissions Obreres Juvenils o les Comissions Obreres de Fàbrica. Un cop feta aquesta primera anàlisi calia passar a la segona tasca, a la definició dels objectius político-organitzatius immediats, és a dir, a *"Iniciar un trabajo de formación ideológica y de propaganda política en el seno de una mínima organización unitaria que supere la diseminación organizativa de las actuales "Comisiones Obreras de Barrio" [...] o que unifiquen los elementos que [...] están dispuestos al trabajo de constituir un embrión de organización de masas en el barrio*²¹". En tercer lloc calia ocupar-se de la formació ideològica i de la formació política, no només com a instrument d'educació de les masses sinó també com a facilitadors d'organització. Es posava l'accent en la necessitat d'evitar la rutina a l'hora de desenvolupar aquestes funcions, de cercar formes de dur-les a terme originals. La quarta de les tasques que calia endegar era la immediata elaboració d'agitació política que abordés tant les reivindicacions concretes del barri com les d'abast polític general. I, en darrer terme, calia ocupar-se dels aspectes *"legales, ilegales y clandestinos del trabajo político en los barrios*²²", una bona síntesi de la doble estructura que regiria l'activitat política de Bandera Roja en tots els àmbits en què va intervenir. Si per a la formació ideològica, la propaganda i l'agitació es creia necessari l'aprofitament de les possibilitats que oferien determinats centres culturals legals que a mesura que s'omplien d'activitats diverses podien anar esdevenint "centros de Atracción Política", la situació de manca de llibertats feia imprescindible al mateix temps mantenir *"clandestinamente las actividades estrictamente organizativas y algunas ligadas al trabajo de propaganda*²⁴".

21. *Ibíd.*, p. 5.

22. *Ibíd.*

23. *Ibíd.*

24. *Ibíd.*

2. El Front de Barris

2.1. De les Comissions de Barri a les Associacions de Veïns

Des del Front de Barris s'era molt crític amb la intervenció política que fins llavors estava duent a terme l'oposició antifranquista als barris. Si a la dreta les Comissions Cíviques es preocupaven més de no irritar l'autoritat que de plantar-li cara, des de l'esquerranisme s'actuava sense cap vinculació amb les masses i, per tant, sense cap possibilitat de cristallització política de les seves iniciatives. La seva proposta política alternativa a uns i altres va ser la creació de Plataformes de Barri o Comissions de Barri, la denominació que finalment va fer fortuna. Aquests col·lectius representaven una síntesi de les dues tàctiques analitzades. De caràcter estrictament clandestí, les Comissions de Barri havien d'agrupar els elements més inquiets del barri i havien de tenir com a primera activitat l'anàlisi de les condicions de vida al barri amb l'objectiu de detectar-hi les mancances més elementals per, tot seguit, arrancar una campanya pública de denúncia mitjançant fulls volants, pintades o l'edició de publicacions. Poc a poc, el desenvolupament d'aquest pla de treball va permetre anar multiplicant-ne el seu nombre i engreixant les ja existents.

Aquest creixement de les Comissions de Barri al conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona va ser el fruit d'una cada cop major preocupació per la situació dels barris entre el conjunt de l'antifranquisme, però cal reconèixer que Bandera Roja va ser una de les organitzacions que abans i amb més efectius i recursos es va dedicar a aquest àmbit de lluita. Coherent amb aquesta preocupació, el desenvolupament del Moviment Popular va fer pensar a Bandera Roja en la necessitat d'establir algun tipus d'estructura organitzativa que les aplegués més enllà de l'estructura de partit que significava el Front de Barris i que ja mirava de fer aquesta funció entre militants i simpatitzants. Encara que només fos per qüestions tant

modestes com ara establir punts de trobada estable per a que les Comissions de Barri poguessin compartir informació i experiències i, amb el pas del temps i si s'esqueia, campanyes conjuntes, des de Bandera Roja es va bastir una Coordinadora de Comissions de Barri.

En paral·lel a la creació d'aquesta estructura al voltant de les Comissions de Barri i molt sovint animades per elles mateixes, van començar a celebrar-se també el que s'anomenaven Assemblees de Barri. Les Assemblees de Barri, de caràcter forçosament i volguda més obert, es convocaven quan es creia que determinada qüestió podia ser interpretada per sectors significatius del veïnat com a rellevant i podia animar-los a implicar-s'hi.

Aquestes Assemblees de Barri van veure nàixer també rèpliques de dimensió més reduïda pel que fa al territori, però la majoria de vegades més massives pel que fa a participació. Les condicions en què s'havien construït els barris de recent creació va aixecar de seguida queixes dels inquilins i, més endavant, organització i mobilització que es va articular a partir d'un entramat que comprenia Assemblees d'Urbanització, d'Edifici, i fins i tot d'Escala. Un dels principals responsables d'aquests nous barris va ser l'organisme públic Obra Social del Hogar (OSH), que a mitjans del 1972 havia construït 8.000 habitatges a Barcelona repartits entre els polígons de Verdum, Trinitat Vella, La Pau, Roberto Bassas, Antonio Parera, La Mercè i Santa Fe, i uns 7.000 habitatges més al Barcelonès, al Baix Llobregat o al Vallès: Espronceda i Arrahona a Sabadell, Buenos Aires a Martorell, les Unidades Vecinales de Absorción (UVA) del Pomar de Badalona, del Cinc Roses de Sant Boi i del polígon de El Prat, i d'altres edificacions menys significatives.

El despertar del moviment popular al voltant de l'OSH es va produir l'estiu de 1969 a les UVA de Badalona, de Sant Boi i d'El

Prat de resultes d'una pujada sobtada dels preus dels habitatges “*que hacía aumentar de manera escandalosa las mensualidades que los vecinos pagaban hasta entonces: se subía de 200 a 1.200 pesetas*²⁵”. Després de diverses assemblees que van arribar a aplegar més de 1.000 persones, els veïns del Pomar i de Cinc Roses van acordar “*el rechazo de las condiciones de la OSH y la huelga de pago de cuotas*²⁶”. Aquesta mesura de pressió es va mantenir fins que, al cap de sis mesos, l'OSH va oferir un augment a 50 anys per a l'amortització, disminuint d'aquesta manera no l'import total a satisfer però sí com a mínim les quotes mensuals. A aquest primer episodi d'organització i lluita el van seguir el del polígon Espronceda de Sabadell o el del barri barceloní de Trinitat Nova.

Ja cap al final del període estudiat, la Coordinadora de Comissions de Barris, juntament amb una estructura paral·lela amb idèntica denominació creada pel PSUC i altres col·lectius, van acabar treballant plegades per fer possible el que acabaria essent la Federació d'Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona (FAVB), l'entitat que agruparia el conjunt del moviment veïnal de Barcelona. Pel camí, mica en mica i amb prudència, Bandera Roja havia anat participant de la fundació d'Associacions de Veïns, col·lectius legals i per tant més exposats a la repressió que les Comissions de Barri. En un primer moment, doncs, les Comissions de Barri no van desaparèixer per un parell de motius principals: en primer lloc hi havia la por que la repressió actués sobre les Associacions de Veïns, entitats legalitzades, la qual cosa podria deixar-los d'un dia per l'altre sense cap estructura organitzativa dempeus; a més, el manteniment de les Comissions de Barri els permetia mantenir un espai de confiança des d'on es podien preparar —en el bon i en el mal sentit de l'expressió— les reunions de

25. “*La Obra Sindical del Hogar, una estafa y una lucha*” dins *Lucha popular*, nº 1, juliol de 1972, p. 20.

26. *Ibidem*.

l'Associació de Veïns. Ara bé, a mesura que les Associacions de Veïns van començar a créixer i el perill d'una repressió descarnada contra elles començava a descartar-se, les Comissions de Barri van anar desapareixent gradualment per deixar pas a les noves Associacions de Veïns.

El creixement que va experimentar el moviment de barris a partir de la possibilitat de poder exercir la seva activitat amb una mica menys de pressió per part de l'autoritat governamental va permetre que a l'interior de les Associacions de Veïns es diversifiquessin les activitats, en un principi enfocades exclusivament a qüestions d'urbanisme en un sentit ampli, per donar lloc a l'aparició de les anomenades Vocalies, grups de treball temàtics ja dibuixats en les Comissions de Barri més importants. D'entre totes elles volem destacar les Vocalies de Dones, un dels primers espais des d'on les dones van poder començar a abordar la seva situació d'opressió particular, a fer sentir una veu que no era escoltada suficientment ni tan sols a l'interior de les organitzacions de l'antifranquisme; tampoc, és clar, a Bandera Roja, malgrat que la proporció de dones que hi militaven sembla que era una mica superior que a la majoria d'elles.

Fora del Barcelonès, Bandera Roja va assolir així mateix molta presència en la lluita als barris al Baix Llobregat i, particularment, a Cornellà de Llobregat. A la capital del cinturó roig hi havia nascut un col·lectiu, les Comissions de Barris i Fàbriques, que va anar creixent i escampant-se per tota la comarca. La proposta política que defensaven era molt similar a la propugnada per l'*Organització*: la necessitat de vincular les lluites als barris amb les de les fàbriques, i viceversa. La incorporació de bona part dels dirigents de les Comissions de Barris i Fàbriques a Bandera Roja després de l'enèrgica actuació dels primer en fer front a les inundacions de setembre de 1971 va permetre a Bandera Roja esdevenir també referent de la

lluita per la millora dels barris a poblacions del Baix Llobregat com Cornellà, El Prat, Molins de Rei o Sant Boi.

2.2. Reivindicacions populars i repertori mobilitzador

La diversitat de les demandes i dels mitjans emprats per endegar aquest procés d'apoderament popular va ser francament molt rica i van anar des de l'elaboració de plataformes reivindicatives a l'enfrontament amb la policia o al segrest d'autobusos i excavadores. La redacció d'una plataforma reivindicativa acostumava a precedir, per exemple, la recollida de signatures dels veïns i veïnes que hi donaven suport, les pintades a les parets amb l'objectiu de popularitzar les principals peticions a base de pintura, *kampfort* o esprais, o la publicació d'una revista que permetés un major aprofundiment sobre la qüestió. A més, es repartien fulls volants tant de dia –a mà, a la sortida del metro, de la fàbrica, de l'institut, del mercat–, com de nit –sembrant els carrers– perquè els més matiners els poguessin arreplegar. O s'enganxaven cartells a les parets aprofitant la cobertura de la fosca.

La desesperació davant la desatenció d'alguna necessitat percebuda com a especialment urgent pel veïnat (tant es podia tractar de la demanda de la instal·lació d'un semàfor en alguna cruïlla amb alta accidentalitat com d'un centre sanitari) acostumava a desembocar en concentracions a l'indret focus del conflicte o davant de l'Ajuntament o el Districte, a qui responsabilitzaven de no fer res per arranjar la situació. Les concentracions podien aturar la circulació viària en ocupar la calçada, i convertir-se en manifestacions que habitualment acabaven de nou a les portes de l'Ajuntament, el responsable polític més proper.

D'altres manifestacions es preparaven amb temps, les anomenades manifestacions enquadrades, i tenien la funció de

fer el màxim d'agitació possible durant un breu espai de temps tenint però en compte fortes mesures de seguretat que en dificultessin la repressió. L'aparició sobtada de desenes o centenars de persones amb pancartes i banderes reclamant a crits, amb pintades i mitjançant atacs amb pedres o còctels *molotov* als identificats com a responsables de la injustícia que es denunciava no deixava indiferent a ningú. El mateix passava quan s'irrompia sense previ avís en cinemes o mercats amb la intenció de fer arribar alguna informació a través de breus mítings i llançament de fulls volants.

Encara que era un mecanisme poc freqüent, les manifestacions podien ser també convocades de forma pública quan una demanda era àmpliament recolzada i es tenia la impressió que l'ambient era propici a la participació massiva dels afectats i, per tant, a demostrar a l'administració el suport majoritari de què gaudia llur demanda. Aquest mecanisme de publicitar l'acció amb antelació es produïa habitualment quan s'apropava la jornada del Primer de Maig i des dels barris s'acostumava a fer crides obertes al boicot als mercats davant un increment accelerat dels preus que contrastava amb un creixement imperceptible dels salaris. Es tractava d'una mobilització que permetia vincular pràcticament la idea que lluita als barris i lluita a la fàbrica eren dues cares d'un mateix projecte polític emancipador.

La manca de transports públics va ser una altra de les qüestions que més va mobilitzar els habitants dels barris obrers i populars, que eren els que més necessitat en tenien i de menys oferta en disposaven. El repertori emprat va ser molt ampli i passava del boicot en demanda de millores, a les mobilitzacions reclamant noves rutes o la prolongació de les ja existents per tal que arribessin a tot arreu. El boicot sovint anava acompanyat del sabotatge a l'autobús en qüestió, que havia de tornar cap a cotxeres amb els vidres trencats o els

neumàtics punxats. La negativa a ampliar les rutes, habitualment amb l'argument que la geografia no ho permetia, era resposta amb el segrest d'autobusos que acabaven arribant al destí exigint pels veïns i veïnes. I la pujada de preus acostumava a ser un bon moment per fer sentir el descontentament amb el funcionament del transport públic a través de boicots al seu ús i de sabotatges.

A mitjans de 1972, l'augment generalitzat que experimentaven els preus s'havia traduït també en un augment del preu del bitllet de moltes de les línies d'autobusos. A Cerdanyola i Ripollet, Bandera Roja va animar a plantar-hi cara i, amb aquest propòsit, va convocar "*un importante BOICOT A LOS AUTOBUSES EL MARTES 13 junio*²⁷" el qual, "*a pesar de haber sido parcial ha representado un importante paso adelante en la consciencia unitaria de lucha, en el desarrollo de las organizaciones de la clase obrera y del pueblo en general (COMISIONES OBRERAS-COMISIONES DE BARRIO)*²⁸". El desenvolupament de les organitzacions havia quedat palès, se'ns deia, el dia 8, "*en la distribución de octavillas en Ripollet y Saradañola y en la terminal de San Andrés las pintadas en todos los barrios, las pancartas en las calles y paradas de autobuses, la rotura del luminoso de la agencia Renom [una de les empreses responsable d'una línia d'autobusos] y la inutilización de 2 autobuses el día 13*²⁹".

En darrer lloc, volem subratllar l'audàcia i l'atreviment d'apostar per la participació en les eleccions municipals pel terç familiar de 1973. El discurs hegemònic entre l'antifranquisme, especialment entre el que s'autoproclamava socialista o comunista, defensava que concórrer a les eleccions polítiques –sobre les sindicals hi havia menys unanimitat– era una forma

27. "*Boicot en los autobuses de Saradañola y Ripollet*", dins *Avance*, nº 4, juliol de 1972, p. 8.

28. *Ibidem*.

29. *Ibidem*.

de legitimar un dels mecanismes de reforçament i validació de la dictadura. Però des de Bandera Roja es va fer una lectura arriscada i molt poc dogmàtica, amb un sentit molt pràctic de l'activitat política. Segons el seu punt de vista, tot i que les eleccions municipals no podien ser considerades ni de lluny com a democràtiques, sí que podien però ser emprades com un instrument que, seguint una sèrie de criteris, podia reforçar el moviment popular.

La idea es va poder materialitzar tan a Terrassa, amb la presentació de Toni Cunill, com al Districte IX de Barcelona, amb la de Fernando Rodríguez Ocaña. La més reeixida d'ambdues iniciatives va ser la segona ja que, després d'una campanya intensíssima per fer arribar el programa arreu, el "candidat dels treballadors" va aconseguir quedar primer amb un total de 15.705 vots. De totes maneres, l'alegria que van viure aquella nit "*Una gran multitud, en su mayoría jóvenes, [que] gritan, se mueven, aplauden, se dan palmaditas en la espalda y se felicitan mutuamente*³⁰" es va esfumar quan la Junta Electoral va anular la candidatura de Rodríguez Ocaña adduint arguments administratius. El resultat d'aquesta experiència podríem dir que va acabar fent bones les dues idees següents: que les eleccions ni eren ni podien ser democràtiques i que, malgrat tot, i tenint clar qui era que determinava les regles de joc, també des d'aquella instància es podia treballar en favor del moviment popular.

Per finalitzar aquest reflexió sobre el Front de Barris volíem assenyalar una conseqüència que es podria considerar col·lateral de la lluita veïnal. El procés popular de dignificació dels barris va esdevenir, alhora, una eina de construcció d'identitat col·lectiva, un fenomen aquest que es va produir sobretot a Barcelona, però també al Baix Llobregat. L'arribada

30. "*Extraordinaria animación en las elecciones de los distritos*" dins *La Vanguardia*, dimecres 17 d'octubre de 1973, p. 29.

massiva de persones provinents del sud peninsular s'havia anat concentrant als límits dels municipis, en barris de nova construcció on pràcticament no hi vivia cap nadiu i hi predominava el barraquisme vertical. La suma de nouvinguts i barris de recent creació sense cap altra planificació o propòsit que fer-hi encabir el màxim nombre de persones dificultava molt la creació de qualsevol vincle comunitari que facilités la identificació dels immigrants amb la que havia de ser la seva nova llar. La lluita per la millora de les seves condicions de vida als barris va contribuir doblement a la construcció d'unes identitats col·lectives. Per una banda, bastint els instruments d'organització i lluita, espais de socialització que creaven uns lligams molt forts no només amb les persones que hi participaven sinó també amb l'entorn pel qual es lluitava. Per l'altra, la mateixa millora dels barris arrencada a cop de mobilitzacions reprimides facilitava també el sentiment d'identificació dels seus veïns i veïnes que, com més va, més satisfetes podien anar-se sentint de l'espai que els havia tocat d'habitar.

3. El Front Obrer

Tal com ja hem avançat en referir-nos al Front de Barris, Bandera Roja apostava per una incardinació dels moviments obrer i popular amb l'objectiu d'anar creant unes sinèrgies entre ambdós que produïssin un efecte multiplicador de les seves potències. I aquest, que és probablement l'element més innovador o identificador del projecte polític de Bandera Roja, es va veure reflectit com no podia ser d'una altra manera també en la seva proposta al moviment obrer, en el seu projecte d'organització sindical.

3.1. El projecte sindical: Sectors de Comissions Obreres

La novetat que presentava la proposada de Bandera Roja venia

del fet de defensar, en lloc de la tradicional i estesa agrupació obrera per rams o oficis, una coordinació en base al territori, a la proximitat física entre empreses. Aquest projecte va rebre el nom de Sectors de Comissions Obreres i, en alguns aspectes, s'adaptava molt bé a la realitat, a la situació concreta.

D'entrada, en un moment on l'organització obrera era perseguida, resultava molt més senzill relacionar-se amb l'empresa del costat, fos quina fos la seva activitat productiva, que no pas amb empreses del mateix ram però allunyades en l'espai. En segon lloc, encara que cada empresa de cada ram tingués les seves reivindicacions pròpies, n'hi havia una, la manca dels drets més elementals, que unificava de forma automàtica els interessos de tots els treballadors més enllà de quin era el producte resultant del seu treball. Finalment, el fet que feina i casa estiguessin aleshores tant propers en l'espai, és a dir, que els treballadors fossin majoritàriament veïns de les fàbriques, facilitava l'extensió de les protestes més enllà de la fàbrica o del polígon, donant a aquestes una major visibilitat. A més, la presència de treballadors en lluita pels carrers de barris i ciutats obligava a les autoritats polítiques a haver de moure's davant d'un conflicte que, d'altra manera, hagués quedat ocultat i, a voltes, a haver de prendre partit tot demanant als empresaris de cedir davant les exigències dels treballadors per poder retornar l'ordre a la ciutat.

Així doncs, malgrat l'antic militant de Bandera Roja Manuel Ludevid qualificava, ja a la segona meitat dels setanta, de "Polèmica bizantina [...] la conveniència d'organitzar CCOO per sectors o zones en lloc de l'estructura tradicional per rams³¹", una discussió que expressava, en el fons, "la batalla per les zones d'influència d'uns i altres grups polítics a l'interior del moviment sindical³²", el cert és que més enllà dels diferents

31. Ludevid Anglada, Manuel; "Vint-i-cinc anys de moviment obrer a Catalunya" dins Taula de Canvi, nº 4, març-abril de 1977, p. 26.

models d'organització, hi havia la concepció que moviment obrer i moviment popular havien de treballar plegats, colze a colze, davant els conflictes que anaven emergint. La unitat d'acció d'ambdós moviments podia facilitar respostes molt més contundents i efectives i, per tant, deixaven en millor posició als seus protagonistes de cara a la victòria. Però la coordinació per Sectors no només va resultar positiu pel reforç i retroalimentació que es produïa amb el moviment popular. La idea segons la qual hi havia més facilitats per mobilitzar empreses de rams diferents d'un mateix polígon per la proximitat física entre elles es va poder comprovar al Vallès (1973) i al Baix Llobregat (1974) amb les dues vagues generals local i comarcal respectivament.

La concepció de Bandera Roja del que havia de ser una Comissió Obrera d'empresa també diferia una mica de la que poguessin defensar altres organitzacions. Com en el cas de les Comissions de Barri, també respecte les Comissions Obreres defensava la necessitat d'organitzar-se en clandestinitat sense per això deixar de participar amb la resta de treballadors en els processos de lluita que es produïssin. Es tractava, doncs, de saber combinar una estructura de Comissions Obreres clandestina que preservés els avenços organitzatius de les Comissions Obreres a les empreses i de llur Coordinadora, juntament amb un treball més públic i transparent entre els treballadors.

La conceptualització de què havia de ser la Comissió Obrera d'empresa tampoc no era compartida per les diferents organitzacions polítiques de l'antifranquisme que intervenien en el moviment obrer. Per Bandera Roja, la Comissió Obrera s'havia d'entendre com un embrió de sindicat. Un sindicat és, per definició, una organització de masses, i sota una dictadura això no era factible. Ara bé, res no impedia que des de ja es

32. *Ibidem.*

comencés a treballar en aquest sentit i, per tant, s'anessin creant, allí on era possible, embrions de sindicat que comencessin a prefigurar, a posar les bases, del sindicat de masses que necessitava la classe obrera. Aquesta posició diferia tant de la del PSUC, que aleshores la concebia com un moviment sociopolític, com de la dels sectors més influïts per l'autonomia obrera, els quals volien trencar qualsevol mediació entre sindicat i partit tot fent de l'organització obrera un instrument únic per enfrontar-se al capital allà on fos.

3.2. Reivindicacions obreres i repertori mobilitzador

Les reivindicacions més habituals del món del treball giraven a l'entorn de les millores salarials, de les reduccions de les jornades laborals i de la supressió d'unes hores extres que la classe obrera es veia obligada a fer no només per la pressió de l'empresa sinó perquè els salaris base eren massa minsos per cobrir les necessitats elementals per a la reproducció de la força de treball. En trobaríem centenars d'exemples.

En algunes de les empreses on es treballava amb productes perillosos va començar a emergir també l'exigència de la implementació de mesures de seguretat i de complements econòmics per compensar la perillositat. Aquesta situació es va donar a l'empresa Periman Frigerio, instal·lada a Montornés del Vallès, que treballava amb elements tòxics. Conscients d'aquest fet, els treballadors van decidir començar a organitzar-se per tal obtenir el plus de perillositat i roba de feina nova cada sis mesos³³.

Ja entrats els anys setanta, el conjunt de les demandes van començar a reclamar-se de forma més ordenada i coordinada mitjançant l'elaboració de plataformes reivindicatives que

³³. "Información de luchas obreras" dins Avance, nº 5, octubre-novembre de 1972, p. 15.

s'anaven generalitzant. El model aprovat a la Primera Reunió Ampliada de les Coordinadores de Sectors de Comissions Obreres³⁴ celebrada a finals de 1972 constava de les següents peticions:

“ aumento de 3.000 pesetas para todas las categorías; - 40 horas semanales, “reivindicación que empieza a estar en la mentalidad de todos los trbajadores [sic]”; -100% de seguro en caso de enfermedad; - 30 días [sic] de vacaciones pagadas; convenio de un año (“aunque lo ideal es la lucha continua en función del aumento del coste de la vida”)³⁵”.

Aquesta plataforma reivindicativa no es va modificar gaire durant els següents anys, però s'anava adaptant a les necessitats i possibilitats de cada empresa. El més habitual era haver-hi d'afegir la petició de retirades de sancions o acomiadaments sobre els treballadors més combatius. Hi havia però altres demandes menys circumstancials. A la plataforma que es va redactar pel Conveni Comarcal del Baix Llobregat del Metall de 1973 s'hi va incloure una demanda que vinculava d'alguna manera lluita sindical i social, les demandes de la fàbrica amb les del barri: “ *Ayuda escolar a los hijos*³⁶”. A més, l'inici de l'impacte de la crisi de 1973 obligava a tenir present un aspecte que fins aleshores no havia preocupat massa com eren els expedients de regulació d'ocupació o, en els casos més extrems, el tancament total de la fàbrica.

El repertori mobilitzador que es va desplegar des del Front

34. La reunió va comptar amb presència de treballadors d'empreses de les tres zones on s'havia pogut establir Sectors -Barcelona, Vallès i Baix Llobregat- i d'altres municipis com Badalona, Mataró o Terrassa.

35. “*Reunión ampliada de las coordinadoras de “Sectores” de Comisiones Obreras*” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 11, 13 d'octubre de 1972., p. IX.

36. “*Se rompió el convenio del metal*” dins *Prensa Obrera*, nº 14, juliol de 1973, p. 1.

Obrer va ser, com en el cas del Front de Barris, molt divers. La majoria de les protestes tenien per escenari la fàbrica. Una de les més habituals era el treball lent, una acció que permetia trasbalsar la producció sense exposar-se massa. A l'extrem, aquest treball lent es podia acabar convertint en una aturada total de la producció durant tota la jornada de treball. Entremig, trobem aturades temporals des de 5 minuts fins a diverses hores. Si els treballadors es mantenien als llocs de treball, l'aturada de la producció es podia combinar amb picades, amb la percussió sorollosa entre instruments de treball. D'altres cops, l'aturada s'aprofitava per fer assemblees al pati o al menjador de l'empresa.

Les mobilitzacions contra el Procés 1.001³⁷, un dels esdeveniments més rellevants del període, van contenir bona part d'aquests ingredients. El 20 de desembre de 1973, el mateix dia del judici, algunes fàbriques de Barcelona van respondre a la crida feta, entre d'altres, per Sectors de Comissions Obreres: a Hispano Olivetti van fer aturades d'entre 5 i 10 minuts; a Medir, una empresa del tèxtil, d'entre un quart d'hora i mitja hora; a La Pegaso, l'empresa on probablement Bandera Roja va tenir més presència i influència, assemblees i repicades de 10 minuts a ambdues factories; a Cumbre, assemblea i aturada d'un quart d'hora; a quatre empreses d'Assegurances, mitja hora d'aturada; i aturades a un parell d'oficines bancàries³⁸.

Per tal de fer assemblees el més massives possible es recorria a la serp, a l'organització d'una manifestació interna que sorgia

37. Aquest judici davant el Tribunal d'Ordre Públic tenia asseguts al banc dels acusats deu sindicalistes (Marcelino Camacho, Nicolás Sartorius, Eduardo Saborido, Francisco García-Salve, Juan Muñiz Zapico, Fernando Soto, Francisco Acosta, Miguel Zamora, Luis Fernández, Pedro Sebastián) a qui s'acusava de formar part de la direcció de CCOO i, en conseqüència, d'associació il·lícita.

38. "El proceso 1001" dins *Acción*, nº 1, any 4, gener de 1974, p. 4.

del sector de la fàbrica més compromès i que passava per totes les altres seccions i tallers amb l'objectiu d'arreplegar pel camí el màxim de treballadors. Així s'havia fet a Riviere, una fàbrica de Cerdanyola on hi havia les militants de Bandera Roja Carmen Martínez "La Paisana" i Estrella Ferreiro. Des de desembre de 1971 s'havien iniciat les aturades parcials pel Conveni. La seva contribució a l'èxit de la protesta va consistir en anar passejant-se per les diferents seccions explicant el desenvolupament del conflicte o aprofitant l'hora del dinar fora de l'empresa per debatre amb els companys de feina. Per reblar el clau, van acabar organitzant una serp per tal d'arreplegar el màxim de treballadors en la lluita pel Conveni³⁹.

Tot i que la majoria de les protestes laborals es mantenien tancades entre les quatre parets de la fàbrica, Bandera Roja plantejava sempre la necessitat de traure-la al carrer amb un doble propòsit: per una banda, per a donar-la a conèixer a les empreses dels voltants, tot animant-los a afegir-s'hi per tal de fer plegats més pressió; en segon lloc, per apropar-la també als veïns i veïnes i al moviment popular organitzat, a qui demanaven i de qui recollien també mostres de suport. Els grups de treballadors desfilant pels carrers informant de les seves problemàtiques, sovint amb la roba de feina calada, van començar a ser habituals sobretot al Baix Llobregat i particularment a Cornellà. A Fama, una empresa dedicada a la fabricació de productes plàstics, hi treballava el militant de Bandera Roja Pere Caldes. La presentació per part del "*gran magnate de la indústria del plàstic*"⁴⁰ Federico Lipperheide d'un expedient de crisi va revoltar els treballadors. Quan la Delegació del Treball va autoritzar l'acomiadament de 107

39. Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet-Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi doctoral, setembre 2016, pp. 151 i 158.

40. FAMA. "*Una victoria obrera sobre los expedientes de crisis y el despido libre*" dins *Prensa Obrera*, nº 12, abril de 1973, p. 9.

treballadors van celebrar una assemblea on els torns de matí i de tarda decidien tancar-se a la fàbrica. Ja tancats acordaven refusar la possibilitat de pactar una indemnització per l'anul·lació del contracte i s'aprovava acollir-se a l'atur, exigint-ne un augment, "*porque es la medida que más se adapta al INTERES FUNDAMENTAL que es CONSERVAR EL PUESTO DE TRABAJO*⁴¹". A dos quarts de deu feia acte de presència la policia i després de dues amenaces de desallotjament, a tres quarts d'onze marxaven. A partir de l'endemà realitzaven concentracions matinals a la porta, que es mantenien fins al migdia, moment en què s'acordaven les accions a fer. Sempre vestits amb la roba de feina, per la tarda tornaven a concentrar-se davant la fàbrica "*para ir en manifestación pacífica por la carretera y la Rambla hasta el Sindicato*⁴²". Amb l'objectiu de donar a conèixer la seva problemàtica i de recollir mostres de suport havien decidit no quedar-se tancats dins l'empresa i van acostar-se també a Elsa, una empresa veïna, on hi van realitzar un míting explicant la seva situació.

Les vagues, fossin aquestes d'una sola empresa o més, eren el moment de màxima mobilització. Els diferents mecanismes de lluita exposats actuaven plegats en la defensa dels interessos explicitats en la plataforma reivindicativa perquè sortir derrotats d'un procés vaguístic era sempre fer una passa enrere. Per aquest motiu les mesures s'extremaven i feien aparició els piquets, grups de treballadors que amb llur força provaven d'igualar la provinent de la patronal i de l'Estat. És aleshores quan apareixen els assenyalaments als encarregats o esquirols més fidels a la direcció de l'empresa a través de fulls volants o revistes i els sabotatges a llurs automòbils o fins i tot les agressions físiques.

Un dels conflictes més llargs i durs que es van desenvolupar

41. *Ibídem.*

42. *Ibídem.*

durant aquells anys va ser el de la Roca, a Viladecans. Una primera expressió de la tensió que s'hi vivia es va desencadenar a darreries de 1971 quan, arrel d'una sèrie d'aturades en solidaritat amb la Seat, la direcció "coloca un cartel donde se anuncia una sanción colectiva⁴³" i, al dia següent, "la fuerza pública está en la puerta principal⁴⁴". Del balanç elaborat des de la plantilla de Roca, *Acción*, el portaveu de Sectors de Comissions Obreres de Barcelona, en destacava la unió mantinguda durant tota la vaga, la qual havia estat possible gràcies a una manera de fer les coses que havia permès que "los menos decididos no se aparten o tiren atrás, y que los esquirols, chivatos y jefes que intenten destruir la huelga queden lo más neutralizados posible⁴⁵". L'absència de marge d'actuació a què s'havien d'atendre els esquirols era fruit de "la ejemplar decisión con que actuaron contra los esquirols, no dudando en emplear la violencia más dura contra aquellos rastros y traidores [...]. Se formaron piquetes o sea grupos relativamente reducidos y organizados para perseguir y maltratar a los más recalcitrantes esquirols⁴⁶".

4. Conclusió

Bandera Roja va ser una organització comunista establerta majoritàriament al Principat de Catalunya que va destacar per, més enllà d'una presència rellevant a la Universitat de Barcelona, la seva participació en el desvetllament i organització del moviment popular i obrer català des de finals dels anys seixanta. Aquesta dedicació prioritària a ambdós moviments no va ser, és clar, fruit de l'atzar o la casualitat, sinó que formava part d'una decisió conscient

43. "La huelga de la Roca. Un ejemplo de combatividad" dins *Prensa Obrera*, nº 2, gener de 1972, p. 10.

44. *Ibidem*.

45. *Ibidem*, p. 12.

46. *Ibidem*.

de fer prevaldre el desenvolupament d'una línia política de masses que posés l'accent en la necessitat de dotar del màxim d'instruments a la classe treballadora i al conjunt de classes populars en la seva lluita per l'emancipació.

La demostració que aquesta aposta per una línia política de masses no era només una declaració formal d'intencions sinó un propòsit real és que, efectivament, malgrat que Bandera Roja va començar amb una militància que, tot i provenir majoritàriament de sectors populars, pertanyia en un percentatge molt alt a l'àmbit universitari, de seguida va començar a créixer a barris populars (Sants, Ciutat Vella o Horta) i obrers (Poblenou o Nou Barris) de Barcelona i a estendre's més enllà, no tant a ciutats de tradició industrial més consolidada com podia ser Badalona, Terrassa o Sabadell sinó entre el que podríem qualificar de noves ciutats industrials com ara Santa Coloma, Cerdanyola, Ripollet, Molins de Rei o Cornellà de Llobregat . Aquest creixement era la confirmació que la seva proposta de treball a barris i fàbriques anava essent poc a poc assumida per fraccions cada cop més importants dels sectors predisposats a una militància antifranquista i comunista activa.

És interessant de subratllar que malgrat els quaranta anys de manca de llibertats, en la intervenció de Bandera Roja al sí del moviment obrer i popular s'observa el desplegament d'un repertori mobilitzador de procedències ben diverses i formes variades, fent bona l'expressió clàssica de lluita per tots els mitjans a l'abast. Això volia dir que a priori no es desestimava cap mitjà de lluita, des de la violència revolucionària fins a la participació en eleccions convocades pel règim, fossin aquestes sindicals o municipals, essent l'anàlisi concret de la situació concreta la que havia de determinar quines eines eren més idònies per al fi buscat. I que va ser la suma de totes aquestes accions, possibles només gràcies a l'entrega militant de

Esquerra radical: col·lectius i corrents - Bandera Roja. Política de masses i ...

Bandera Roja i de la resta d'organitzacions de l'antifranquisme, la que va permetre no tan sols anar erosionant la dictadura sinó començar a construir des d'aleshores la xarxa associativa imprescindible per tal de fer efectiva la defensa dels interessos de les classes obrera i popular.